

L'AVI NITUS

Una nissaga de músics a la colònia de Còdol-Dret¹

Raquel Castellà i Perarnau

Dimecres, dia vint-i-vuit de juliol em dirigeixo a un punt al bell mig de l'Eixample barceloní. La calor de la capital és asfixiant, enganxosa... però no puc alentir el pas, m'estan esperant i estic fent tard. Em dirigeixo a casa d'en Josep Carbonell. Allà també em trobaré amb als seus pares: en Rafel i la Genissa, tots antics residents de la colònia de Còdol-Dret, situada a la comarca d'Osona al municipi de Roda de Ter². Vaig amb pas decidit i em ressonen paraula per paraula les preguntes que els haig de fer. He aconseguit aprendre-me-les de memòria. El trajecte cap a Barcelona amb tren és llarg i les preguntes eren l'únic amb el que podia entretenir-me. Mentre camino, penso que estic observant l'altra cara de la història, la història de la vida de cada dia de la gent del poble, apropant-me a temes i persones que gairebé mai no apareixen als llibres. Crec que la vida dels nostres avantpassats, dels que ens han precedit en el temps, i que ens han llegat la cultura, no és sempre la vida dels nostres reis, dels nostres savis, dels nostres herois, sinó també de la gent normal: dels treballadors i treballadores.

Sóc del parer que per entendre l'evolució històrica hauríem de treballar amb la història de la vida i no només amb l'estudi de grans esdeveniments, sinó també per mitjà de l'esdevenir quotidià. No sembla que haguem de fer-ho només a través de les vides dels reis o savis, sinó per mitjà de pinzellades de vida de persones d'ambdós sexes i de diverses classes socials. La història de la vida quotidiana, i encara més de la vida privada,

En Nitus davant el portal de casa seva a Còdol-Dret tocant l'acordi³ (ca. 1935).

gaudeix de la particularitat de l'individu, però no hem d'oblidar mai que la història és sempre social, la vida de cada persona també reflecteix l'esperit d'una època i d'una col·lectivitat determinada, per tant, ens permet també fer una història social. La majoria d'aquests personatges passen desapercebuts per a la gran història, però els seus noms i les seves vivències queden enregistrades en la rica ment dels nostres avis i besavis.

Benito Carbonell i Anfruns és un d'aquests homes. Un home que ha passat desapercebut per la gran història però no per la petita his-

tòria. Aquesta petita història que sovint pot semblar feta de petits actes repetitius, que semblen monòtons, però que en realitat no ho són tant: i és que la filadora no fila mai el mateix fil.

La història de Benito Carbonell, més conegut com en Nitus, és una història plena d'oficis. Pagès, hortolà, pescador o baixa-balancés a la fàbrica de Còdol-Dret. Però la feina que el va fer popular a la comarca, convertint-lo en un autèntic personatge de l'època, va ser la de músic. En Nitus va recórrer tota la comarca amb les seves actuacions. I també es va dedicar a les seves altres grans passions: la pesca i els ocells.

Benito Carbonell va néixer l'any 1902 a Sant Quirze de Besora (Osona) i ja des de ben petit, amb dotze germans de colla, va conèixer el que era passar gana. Aquest fet va provocar que la família abandonés Sant Quirze de Besora i es traslladés al Masnou. Allí el protagonista de la nostra història començaria a feinejar a pagès i co-

donar la incertesa i escassetat de la masoveria per incorporar-se al treball més segur d'una colònia, que proporcionava habitatges i serveis bàsics. D'aquesta manera, doncs, en Benito començà a treballar de baixa-balancés i la Teresa als dobladors. Aviat, la segona casa del carrer Sallent, on el matrimoni es trobava instal·lat, s'omplí de cana-

no hi havia televisió, a les cases de Còdol-Dret no hi havien discos i els pobres i pocs aparells de ràdio devien estar tips d'emetre serials. Per tant, si algú volia música, normalment se l'havia de fer. Estic segura que aleshores, veure algú tocant l'acordió tenia un efecte sobre les persones molt diferent del que pot tenir avui. I és que en Nitús, tot i haver-les passat molt i molt magres com la majoria de la gent de l'època, era un home de molt bon humor, disposat a fer festa de qualsevol cosa. Un dia tocava a la font Fresca, l'altre a l'Esquirol on s'arreglaven un grapat de gent, avui al carrer Sallent amb els veïns i demà Déu dirà...

En Rafel (un dels fills d'en Benito) i la seva dona la Genissa, junts van marxar de Còdol-Dret per emprendre una nova vida dedicada a la música a Barcelona. L'any 2003 en la celebració de les Noces d'Or del matrimoni.

neixeria la Teresa Feliu, una noia silenciosa i sofrida, set anys més gran que ell, però que, tot i així, l'edat no va impedir que ben aviat perdés el seny per ella i acabaren sonant campanes en aquell poblet.

El matrimoni Carbonell i Feliu canvià de residència i van marxar a viure a Còdol-Dret després que els asseguressin que allí tindrien feina per ells i pels fills que aportessin del matrimoni. Res més que la tranquil·litat de tenir un sou mínim que els permetia viure i un sostre on dormir. Així, doncs, van canviar el treball de pagès per la filatura a la vora del riu Ter. Ara haurien d'aprendre a viure al costat de la feina i a escoltar de manera insistent la sirena de la fàbrica. I és que eren moltes les famílies que estaven ben disposades a aban-

lla, i és que després de dos anys del naixement del Rafel, nasqué la Marina i tot seguit sortí el petit Manel.

En Rafel, el fill gran del matrimoni, explica tot cofoi que des que ell té record sempre veié el seu pare acompanyat de l'acordió que tan popular el féu en la colònia i fins i tot més enllà. En Benito va aprendre a tocar l'acordió ell solet, sense, sorprenentment, saber solfeig. Un bon dia, tot i que no sabem quan ni per què, va començar a tocar, i no li va resultar gens fàcil però després de diversos intents frustrats va acabar sent un acordionista de primera. En aquest punt, malgrat que pugui semblar una obvietat, hem de recordar i tenir present la situació que es vivia en aquells moments:

Però durant la Guerra Civil espanyola va deixar l'acordió per empunyar el fusell en el bàndol republicà i és que, Còdol-Dret, abans i durant la Guerra Civil, fou un focus de republicans. No només la colònia sinó també les seves bosquíries foren refugi d'una gran quantitat d'homes que, amagats allà, esperaven què passaria. En acabar la guerra, en Benito, igual que molts dels seus companys del front i de la fàbrica, fou traslladat a Bilbao a un camp de concentració, igual que molts d'altres homes, patí una de les temporades més tristes de la seva vida. Tot i així, en Benito va córrer millor sort que algun dels seus companys i va aconseguir sortir del camp de concentració. A Còdol-Dret no només l'esperaven una esposa i tres fills per pujar, sinó també, moltes famílies trencades, i una escassetat de cotó i d'energia elèctrica que impedié que la fàbrica pogués continuar treballant. Tot plegat va provocar greus problemes econòmics.

El 1940, Còdol-Dret es va trobar amb un nou repte: l'aiguat. Sofrí unes pèrdues valorades en tres milions de pessetes bàsicament en la maquinària, la central elèctrica, dues cases i la destrucció parcial del canal. La fàbrica va haver de tancar perquè tot estava ple de fang. Es va haver de desmuntar tota la maquinària i netejar-la peça

per peça. Per a la família Carbonell i Feliu eren temps magres, i en Benito va començar a buscar solucions a tanta misèria mentre la Teresa fregava ferro. Començà a tocar l'acordió en festes i festetes i ben aviat es convertí en l'home que va animar les nits d'un poble de postguerra. El poble, com tot el país, vivia submergit en una dura i llarga postguerra. Són els anys de la foscor, de la revenja, de la fam, de les cartilles de racionament, de l'estraperlo i de les restriccions elèctriques. En aquella època en Nitus feia quilòmetres i quilòmetres per anar a tocar música a canvi d'un bon plat. Així, doncs, per en Nitus i per molts d'altres, la música, abans de ser una forma d'alimentar l'esperit, era una forma d'alimentar la panxa. I és que aquelles generacions que van arribar a viure la guerra, i en alguns moments van arribar a conèixer la fam, van esforçar-se per tirar endavant i intentaven treure profit de tot. L'avi Nitus no només treia profit del seu talent d'acordionista sinó també del de pescador. Era d'aquells pescadors que ara ja no en queden, un gran pescador servint-se d'enginyers. Un cop havia pescat el peix anava amb una cistella i l'acordió, casa per casa a vendre el peix. On feia més calerons era cap a l'Esquirol, sobretot en les masies de pagès. Tot i així, ell mai havia fixat un preu, sempre obtenia la voluntat de la gent.

Així, doncs, la música la va tenir a l'abast, fins i tot en temps de penúria. Tot i així, aquests anys de penúries no van acabar amb l'esperit jove que va conservar en Nitus fins l'últim moment. Un home en un món tan petit com era Còdol-Dret, centrat en el treball a la fàbrica, bondadós, amigable, i disposat a compartir, només podia ser estimat.

En Benito va fomentar la sensibilitat per la música als del seu voltant. En Rafel de jovenet començà a tocar el saxòfon, ensenyat pel senyor Dauí, que després es va envoltar de «sus muchachos» i junts

Imatge d'en Nitus tocant l'acordió (ca. 1965).

formaren la orquestra de Còdol-Dret, coneguda per *Dauí y sus muchachos*⁴. El senyor Dauí a part d'ensenyar solfeig tenia coneixements bàsics de tots els instruments, excepte del violí, ja que era un instrument que se li resis-

tia. Familiaritzava els més joves de la colònia amb la música. El germà d'en Rafel, en Manel, començà a anar a Manlleu amb el mestre Font, cec, que li ensenyà a tocar al violí. Poques famílies enviaven els seus fills a estudi o

En Nitus ja al barri de les Cases Noves tocant l'acordió (ca. 1967).

Imatge del luthier Josep Carbonell, nét del popular Nitus, en el taller de construcció de violíns que posseeix a casa seva.

Imatge de la jove rodenca Cristina Corominas, besnéta del popular Nitus. Actualment es dedica a la música on té un gran futur.

la ment del jove saxofonista i foren precisament aquelles paraules l'empenya que l'ajudaria a arrencar el vol i marxar de Còdol-Dret, deixant-hi un munt de records i els seus pares, germans i veïns. Va marxar per la música amb la fe que guanyaria més tocant que a la fàbrica i així va ser. «—En aquells temps molts eren els que volien marxar a la capital, tothom qui volia triomfar, tothom qui volgués fer realitat el seu somni, provar sort, acudien a Barcelona.—» Recordo emocionat en Rafel.

En arribar a Barcelona aviat es va guanyar una certa fama de saxofonista dins les orquestres de ball que sovintejaven en aquell temps. Però mai s'oblidà dels seus orígens i sovint visitava els seus pares i germans a la colònia. Allí un feliç Nitus l'esperava per celebrar el seu èxit a la ciutat.

L'avi Nitus ens digué adéu l'any 1985 a l'edat de 83 anys. En l'actualitat la gent de Còdol-Dret el defineixen com un personatge extrovertit, i súmmament bondadós. Va ser un home que en temps de tristesa va saber crear la seva pròpia música per fer menys feixucs aquells dies tan per a ell com per als altres, els que van tenir la sort de conèixer-lo. L'acordió fou i continuarà sent una prolongació d'ell mateix, com també ho era la pipa. Aquelles generacions que van viure la guerra i en alguns moments van conèixer la fam, s'ho miren tot d'una altra manera. I també és molt més fàcil que se sentin satisfets de tot allò que han aconseguit, perquè venien del no res. Les generacions posteriors penso que és molt bo que mai oblidem això.

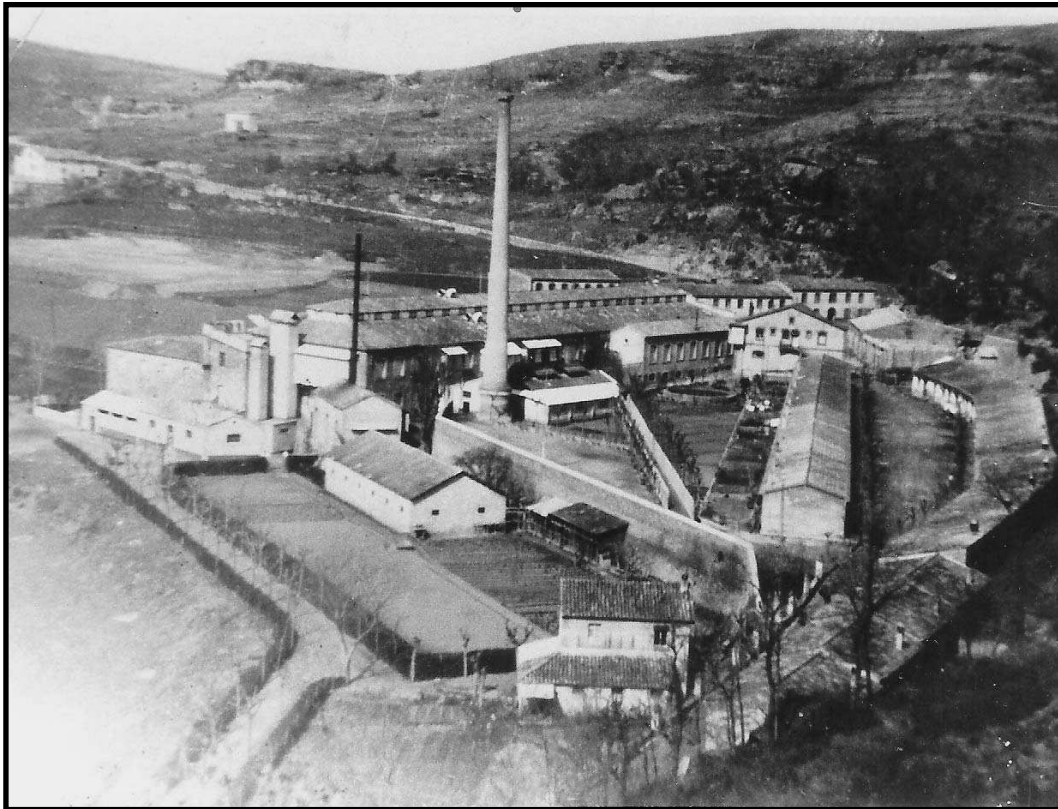
«—Des de la meua perspectiva, el meu pare i el meu avi han estat, sense cap mena de dubte, triomfadors. Perquè mirant enrere, poden sentir-se satisfets. Tots dos han viscut sense enemics coneguts, han tingut salut i el respecte i l'admiració dels seus fills. I, a més, han pogut fer allò que més els

aprendre música ja que els necessitaven com una peça clau en els ingressos familiars.

Però quan a casa es reunia el trio i intentaven tocar junts, acabava essent una olla de grills! «—No ens posàvem mai d'acord...quan un tocava una nota l'altra en tocava una altra! Les notes de l'acordió sonaven per un canto i per l'altre les del meu saxo i el violí del meu germà.—» Afirma tot somrient el mateix Rafel.

I és que tot i que tots han après a estimar la música, cadascun d'ells ho ha fet a través d'un camí diferent, cercant la seva millor manera d'expressar-se.

En Rafel, fill d'en Benito, va acabar marxant de Còdol-Dret amb la seva dona i el seu fill, en Josep, de tres anys d'edat. Marxaren a Barcelona després que en Rafel parlés amb el senyor Montserrat, el director de la fàbrica, el qual el recorda com una bellíssima persona. En aquell època en Rafael tocava amb l'orquestra La Catalonia de Granollers i no paraven de ploure-li noves ofertes de treball per dedicar-se al què ell veritablement li agradava: la música. Tot això ocasionava que estigués molt poc a la fàbrica i molt dedicat a la música. Així que el senyor Montserrat li digué: *Vols dir que lo teu és la fàbrica?* Aquella pregunta sincera i al mateix temps agosarada es clavà en

Imatge de la colònia de Còdol-Dret abans de la Guerra Civil.

agradava. Es pot esperar alguna cosa més important de la vida?—» afegia en Josep, el fill d'en Rafel.

L'empremta deixada per l'avi en el decantament musical a la família, però, no acaba així, i és que la nissaga continua. En l'actualitat, cinc dels seus besnèts continuen tocant instruments de corda i vent. Tot i així, no creuen que sigui una qüestió que portin als gens. Simplement creuen que l'han tingut tots a l'abast. L'avi Nitus va fonamentar i introduir la sensibilitat per a la música als seus fills i aquests

han fet al mateix quan han estat pares, traslladar aquesta estimació per la música als seus fills. Sens dubte, una família que ha arribat a experimentar el goig de fer música. I és que, com afirmen tots ells, malgrat que sigui un tòpic, el que té la música de particular és el fet de ser el llenguatge més universal. Hom sap i ells encara més que funciona per damunt de barreres idiomàtiques i culturals.

Notes

1. CASTELLÀ, Raquel (2006), *Còdol-Dret, vida d'una colònia industrial (1862-1964)*.

Ajuntament de les Masies de Roda. Les Masies de Roda.

2. Còdol-Dret es troba enclavat a la sortida del terme municipal de les Masies de Roda a l'entrada de les Guílleries.

3. Hi ha dos tipus d'acordions: el diatònic, més utilitzat en el folklore popular, que es caracteritza per tenir botons a les dues bandes. L'altre és el cromàtic, que a la banda dreta té un teclat similar al del piano. En aquesta imatge en Benito porta un acordió diatònic.

4. L'orquestra no només actuava a la colònia sinó que en ocasions puntuals també s'havia traslladat per actuar en altres poblacions.

5. En aquesta imatge en Benito porta un acordió cromàtic ja que a volts de l'any 1960 se'l va canviar per aquests més moderns.

Xò fred no val Rè

Cercaviles, concerts i
acompanyament de balls
tradicionals

Flabiol, sac de gemecs, tarota
en do i trombó de vares

Jordi Rosàs > 687 407 539
Cesc Alexandri > 607 796 997

las enfermedades de la cabra

un espectacle amb música,
textos, dites, endevinalles,...

www.xofrednovalre.cat | correu@xofrednovalre.cat

